

Nordmarksplasser

Forvaltningsplan for Nordmarksplassene; Blankvannsbråten, Finnerud, Slagtern og Svartorseter for perioden 2023-2028

Blankvannsbråten

Finnerud

Slagtern

Svartorseter

Forord

Forvaltningsplanen for Markaplassene; Blankvannsbråten, Finnerud, Slagtern og Svartor skal bidra til en styrket og langvarig satsing for å bevare de vakre Markaplassene i Nordmarka. Planen er utarbeidet i samråd med grunneiere og brukere på den ene siden, og fagfolk innen biologisk mangfold, kulturminner og kulturlandskapsskjøtsel på den andre siden. Området er det utvalgte kulturlandskapet i Oslo, på et høydedrag mellom Maridalen og Sørkedalen. Det består av unike, gamle skogplasser med tun, slåttemark og beiter med lange tradisjoner. For å bidra til en god forvaltning av Nordmarksplassene ønsker vi å fortsette det gode samarbeidet mellom grunneiere og brukere i området, Oslo kommune, statlige og regionale myndigheter og andre involverte for å sikre disse samfunnsgodene også for fremtiden.

Erfaringene fra skjøtselstiltake på plassene, ny kartlegging av natur- og kulturminneverdier og erfaringer knyttet til forvaltningen av UKL-ordningen har dannet grunnlaget for en viss justering av mål, tiltak og skjøtselsråd i denne planen.

I planen finner du også oppdaterte kart over plassene, et nytt areal er innlemmet i tilknytning til Svartorseter, og vi har oppdatert noe på landbruksbasert næringsutvikling og informasjon og forvaltning av ordningen.

Innhold

Forord	2
2. Områdeplan for Nordmarksplassene	4
2.1 Områdebeskrivelse	4
2.2 Vegetasjon og kulturlandskap	10
2.3 Drift av plassene	10
2.4 Historie og utvikling i området	10
2.5 Kulturminner	11
2.6 Bevaringsverdige bygninger	11
2.7 Naturverdier	11
3 Visjoner/mål	13
4 Utfordringer	15
5 Tiltak	16
5.1 Generelle restaurerings- og skjøtselsråd for beiting ved gjenåpning	16
5.2 Generelle råd for skjøtsel av slåttemark	17
5.4. Generelle råd for bevaring og tilrettelegging for pollinerende insekter i kulturlandskapet	18
5.5 Generelle råd for vedlikehold av bevaringsverdige bygninger	19
5.6 Aktuelle tiltak for skjøtsel og restaurering	19
6 Regelverk	21
8 Kostnader og finansiering	23
9 Oppfølging	23
10 Referanser	24

Bildene på forsiden er tatt av Oskar Puschmann; Bildet fra Slagtern er fra 2015 og resterende er fra gjenfotograferingen i 2023.

Kartoversikt

Kart 1 Utvalgte kulturlandskap UKL Nordmarksplassene Blankvassbråten, Finnerud, Slagtern og Svartor, Blankvann landskapsvernområdet og Plantefredningsområdene s.4

Kart 2 Blankvannsbråten, s.5

Kart 3 Finnerud, s.6

Kart 4 Slagtern, s.7

Kart 5 Svartor, s.8

1. Innledning

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er en nasjonal målsetning om at spesielt verdifulle kulturlandskap skal være dokumentert og fått en særskilt forvaltning innen 2010. Denne målsetningen er forankret i St.prp.nr.1 (2004-2005 – Landbruks- og Matdepartementet) og Stortingsmelding 21 (2004-2005) – Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er et nasjonalt utvalg med kulturlandskap som viser noen av de mange landskapstyper og landskapsområder som finnes i Norge, og som kan framstå som ”utstillingsvinduer”. I dette nasjonale prosjektet ble det i 2009 valgt ut ett kulturlandskap i hvert fylke. Nordmarkplassene er det utvalgte kulturlandskapet i Oslo. Grunneierne og brukere som bidrar med ulike tiltak skal godtgjøres med økonomisk støtte. Det utvalgte kulturlandskapet har store biologiske og kulturhistoriske verdier. Ordningen er frivillig og betinger en langsiktig skjøtsel og vedlikehold i området, og at det er utarbeidet en skjøtselsplan for de aktuelle eiendommene.

Forvaltningsplanen er utarbeidet i samarbeid med grunneiere og brukere.

Planen beskriver langsiktige målsetninger for istandsetting og skjøtsel av kulturlandskapet. Målgruppe for planen er i første rekke grunneierne og brukerne, og danner et grunnlag for forvaltningen av skjøtselsordningen for Utvalgte kulturlandskap. Men planen kan også være et viktig redskap for kommunen og fylkesmyndighetene, næringsorganisasjonene og de som arbeider innenfor landbrukets rådgivingstjenester.

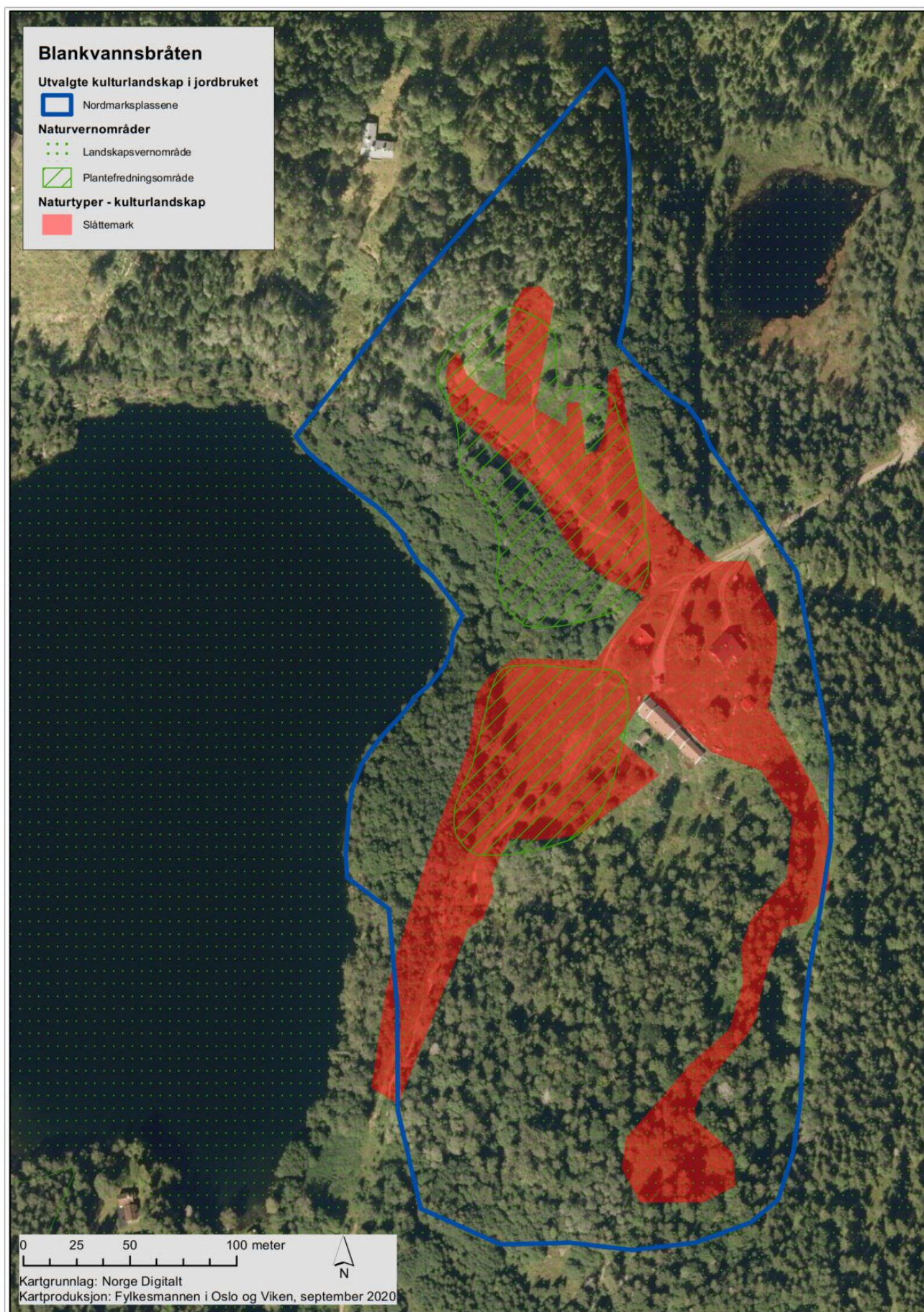
2. Områdeplan for Nordmarks plassene

2.1 Områdebeskrivelse

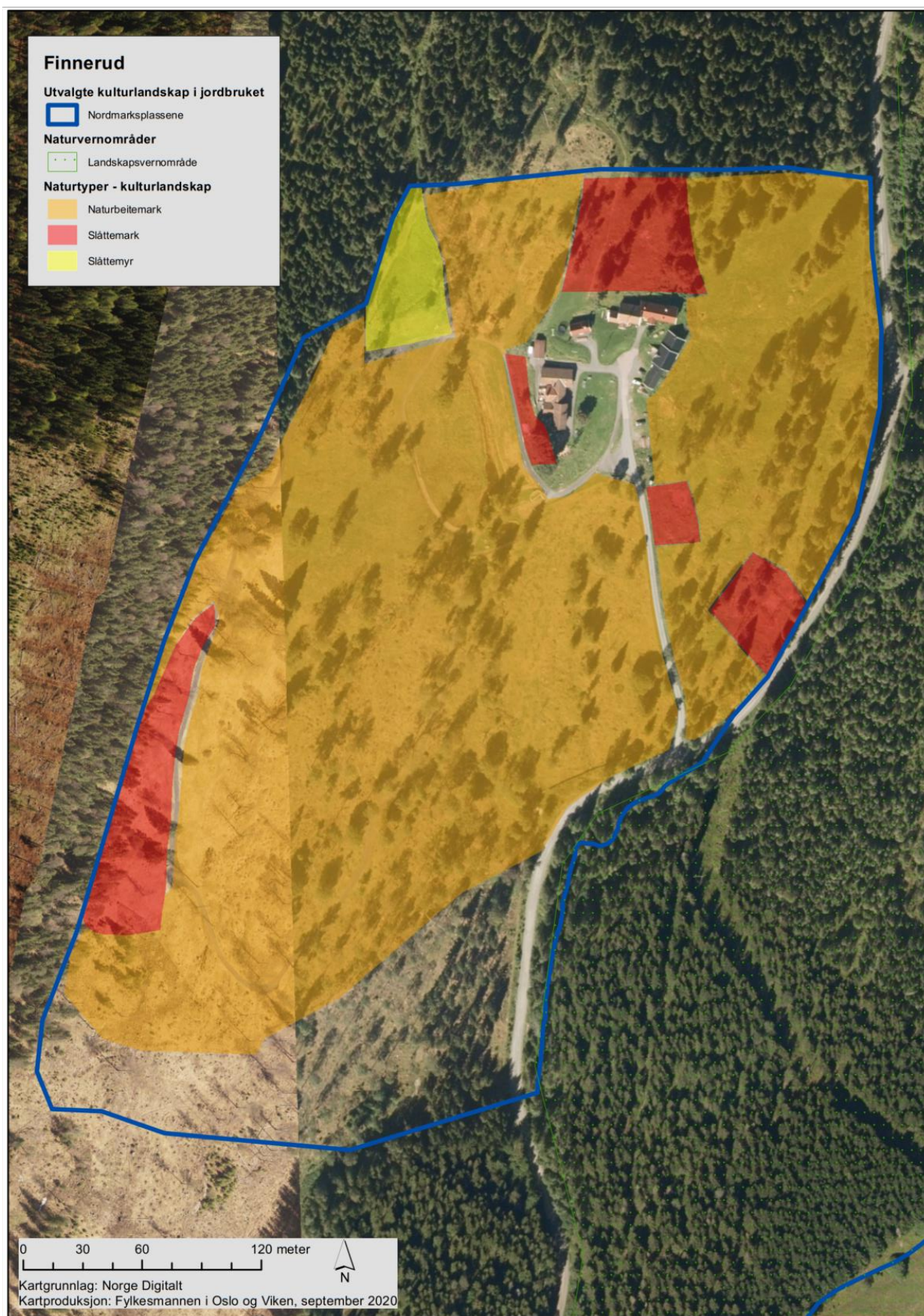
Markaplassene tilhører landskapsregion ”Skogtraktene på Østlandet” og ligger i Nordmarka, Oslo kommune. De avgrensede områdene er på til sammen ca. 330 da, og omfatter Blankvannsbråten, Finnerud, Slakteren og Svartorseter. Se kart nedenfor. Det er også flere andre verdifulle engmiljøer i området, som ikke omfatter disse plassene.

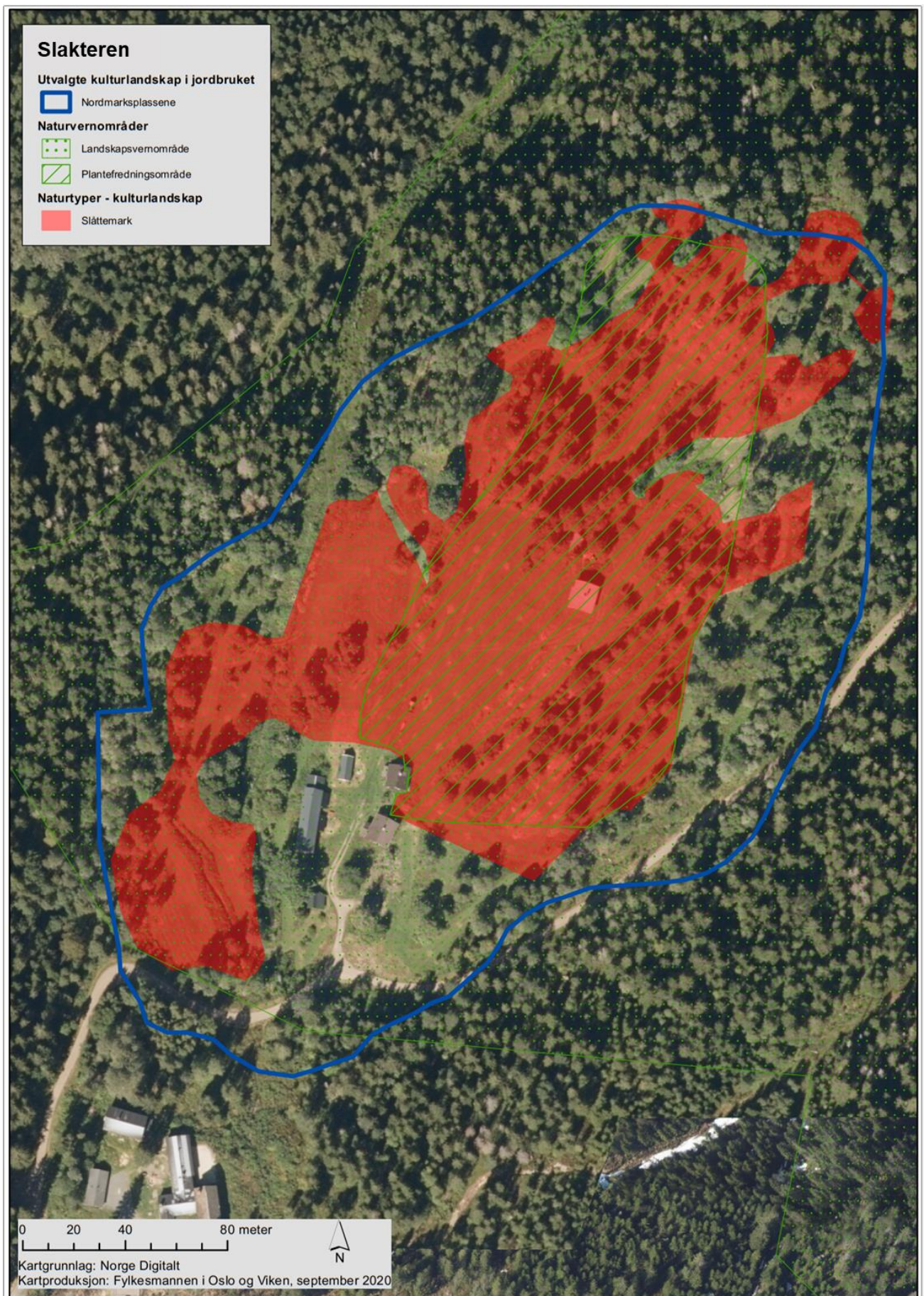
Kart 1: Utvalgte kulturlandskap (UKL) Nordmarksplassene merket med gult består av fire plasser Blankvannsbråten, Finnerud, Slagtern og Svartorseter i Nordmarka. Tre av plassene inngår i Blankvann landskapsvernområde. Plantefredningsområdene som inngår i landskapsvernområdet inngår i sin helhet i de tre plassene Svartorseter, Blankvannsbråten og Slakteren, og vises som røde polygoner. Sørvest for Finnerud grenser UKL Nordmarksplassene til UKL Sørkedalen.

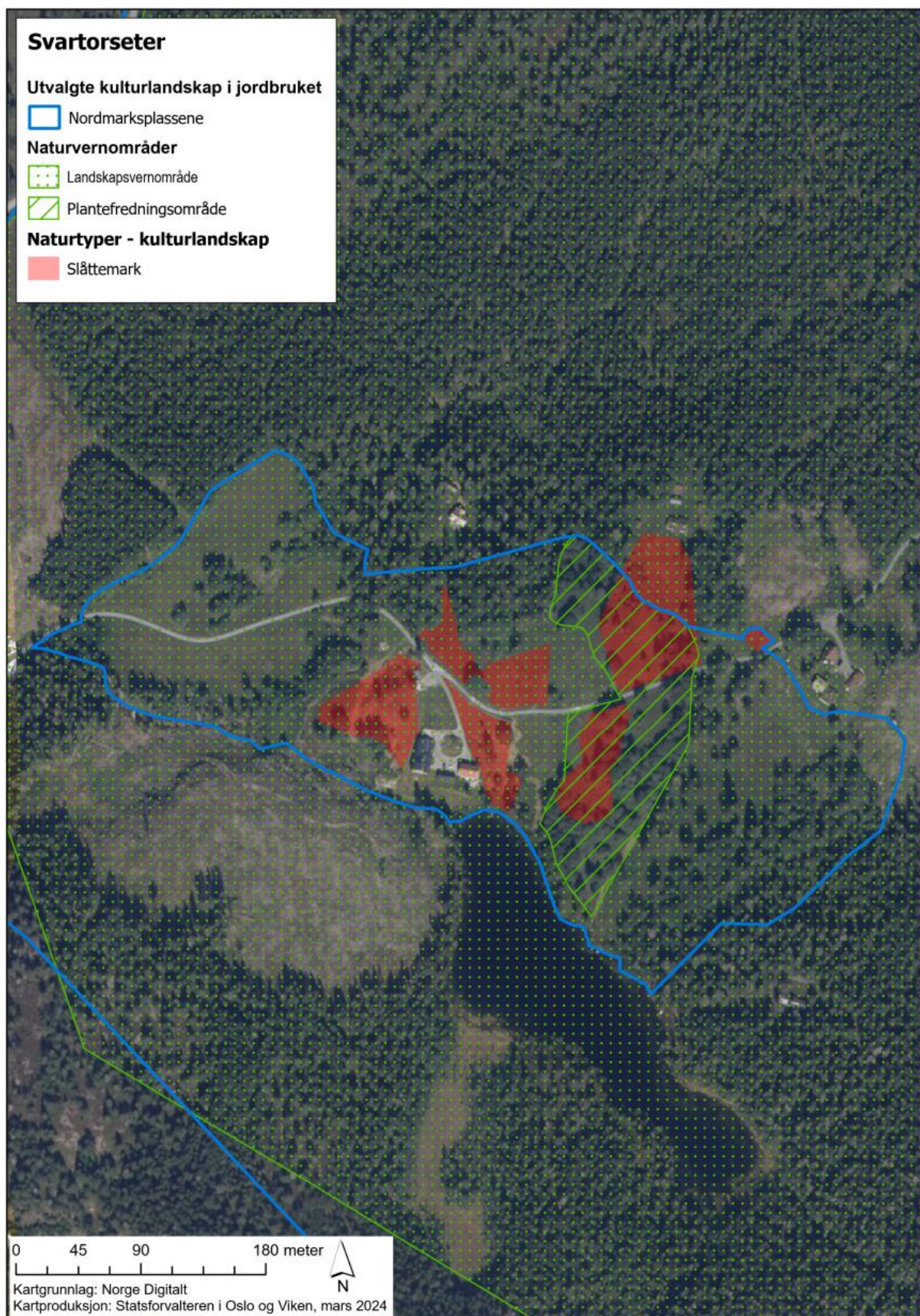
Kart 2. Blankvannsbråten

Kart 3. Finnerud

Kart 4. Slakteren

Kart 5. Svartorseter

2.2 Vegetasjon og kulturlandskap

Dette er skogplasser med tun, innmark med slåttearealer og gamle beiter, 300 og 400 meter over havet, på høydedraget mellom Sørkedalen og Maridalen. Området ligger i boreonemoral vegetasjonssone. Topografien er småkupert, med flere små myrer og vann. Skog preger det meste av landskapet, med store områder med lågurt- og blåbærgranskog. Det finnes store innslag av rik sump- og myrvegetasjon som er særlig knytta til søkk og drag.

Blankvann og området rundt ligger som ei øy av kambrosiluriske, kalkrike bergarter inne i Nordmarkas permiske djupbergarter. Kombinasjonen av kalkrikt jordsmonn og kontinuerlig drift har gitt opphav til svært artsrike slåttemarker med spesiell flora. På alle plassene er innmarka kupert med veksling mellom gamle åkerlapper, beiteenger og slåttemarker. Enger og hagemarksprega skogspartier ligger rundt plassene.

Gårdsdrift og skjøtsel av kulturlandskapet

Området omfatter innmark og gamle beiter på de fire plassene. Det er her man har dokumentert de største biologiske og kulturhistoriske verdiene som knytter seg til Nordmarksplassene.

Plassene har godt bevarte gårdsmiljøer, vakker beliggenhet og relativt store arealer med slåttemarker og beiter som har vært skjøttet over lang tid. Landskapet og kulturmiljøet framstår som helhetlig og godt bevart, der innmarka knytter seg til hver "plass", delvis med skog imellom.

Det har vært drevet gårdsbruk på plassene fra gammelt av. På plassene opptrer svært frodige og artsrike engsamfunn. Disse urterike blomsterengene representerer de siste rester av slåttemarksamfunn som en gammel driftsform som tidligere preget kulturlandskapet.

2.3 Drift av plassene

Det er fire grunneiere og to brukere av eiendommene innenfor området, og det ble laget forslag til skjøtelsesplan for alle plassene i 2008. To av eiendommene har eller disponerer beitedyr, og alle eiendommene har slåttemarker. Skjøtelsesplanene blir revidert i 2010 etter erfaringene fra oppstartåret, og i 2017.

2.4 Historie og utvikling i området

Nordmarkplassene lå i hovedsak som setrer under storgårdene i Aker. Gårdene var Blindern, Vestre Aker prestegård og Skøyen. Blankvannsbråten og Svartorseter er plasser som tidligere ble utskilt fra Kongens allmenning. Svartorseter har flere ganger senere vært delt og samlet, og har i tillegg ligget under Skøyen og Blindern.

Løren og Blankvannsbråten lå i Blankvanns skog. Slakteren, Blindernseter og Svartorseter lå i Svartorseter skog; som var felles seterområde for Skøyen og Blindern. Det er ikke kjent når Blindernseter ble nedlagt, men den lå der hvor Studenterrytta ligger i dag. Finnerudplassen er ikke nevnt som seter, men gav navn til den vestre delen av Svartorseter skog. I tillegg har det vært flere plasser som ikke lenger er plasser. Myrås ble kjøpt av skiklubben Snøgg og bygget om til hytte. Moen ble nedlagt og bygningen ble flytta til Grøttum, hvor den fortsatt står.

Området har spilt og spiller fortsatt en sentral rolle for markafriluftslivet. Nordmarka har blitt et synonym med friluftsliv for Oslofolk og man må kunne si at ”skisportens vugge” for datidens Christiania skjedde i miljøet rundt Skiforeningen og de gamle skiklubbene som etablerte seg i turavstand fra datidens storby. I dag finner vi skiklubben Odd på Slakteren, Medcinernes skiklubb og Fram ved Svartorseter. I tillegg har Snøgg holdt til på Myrås og Ull på Svartorseter. Disse omfattes ikke av forvaltningsplanen.

Stier og løyper

Det går flere merke stier og løyper gjennom området, både for sommer- og vinterbruk. Stiene nås lett fra de fleste innfallsportene til Marka, og er svært mye brukt. Vegene inn til alle de fire plassene blir brøytet for de fastboende vinterstid, men er stengt for allmenn motorferdsel ved hovedinnsfartsvegene. På Finnerud er det lagt til rette for ulike brukergrupper, og det er mulig å kjøre inn med bil etter avtale. Her er stier rundt i kulturlandskapet tilrettelagt for bevegelseshemmede med fast dekke. I landskapsvernområdet er sykling og bruk av hest utenom eksisterende veger forbudt, men dette forbudet overholdes bare delvis. Særlig gjelder dette sykling utenfor vegene.

2.5 Kulturminner

Det er flere kulturminner i området, bl.a. rydderøyser, kalkovn, steingjerder og rester etter sag/mølle.

2.6 Bevaringsverdige bygninger

Kulturmiljøene med bygninger på alle de fire plassene er oppført som bevaringsverdig på Byantikvarens gule liste.

2.7 Naturverdier

Innen forvaltningsplanområde er det registrert flere lokaliteter som er avgrenset som verdifulle naturtyper, dvs. slåttemark A og naturbeitemark B. Se kartene 2-5. Videre er Svartorseter, Blankvannsbråten og Slagtern innenfor Blankvann landskapsvernområde. Innenfor alle disse tre plassene er det plantelivsfredningsfelt. Se kart for detaljer. Noen av de mest verdifulle slåttemarkene i området er underlagt spesiell plantelivsfredning for å hindre bruk som kan redusere artsmangfoldet. Alle engene med plantelivsfredning ligger innenfor det utvalgte kulturlandskapet; en på Svartorseter, en på Slakteren og to enger på Blankvannsbråten.

Alle lokalitetene er avhengige av skjøtsel (beite eller slått) for å ivareta sitt kulturavhengige biomangfold. Flere av disse lokalitetene har rester av gammel slåttemarksflora. De øvrige er naturbeiter eller skogsbeiter.

Det er registrert et stort antall sjeldne og rødlistede arter av karplanter, samt en del truede insektarter knyttet til ugjødsla, gammel slåttemark og beiter. Eksempler på planter er solblom (EN), enghaukeskjegg (VU), marianøkleblom (VU), knollmjørdurt (VU), hjertegras (NT), flekkgrisor (NT), bakketimian (NT), nikkesmelle (NT), marinøkkel og bakkesøte. Flere av disse er begunstiget av den kalkrike berggrunnen, og har sine hovedforekomster i Oslo-området nær kysten langs Indre Oslofjord. Solblom og enghaukeskjegg synes imidlertid å være sterkere knyttet til tradisjonelt drevne slåttemark og beitemarker enn til den kalkrike berggrunnen. Dragehode, som på den annen side er sterkt knyttet til naturtypen åpen grunnlendt kalkmark, har interessante forekomster ved Svartorseter. Hvitmure (EN) ble

oppdaget i 2011, og befinner seg på en kolle på nordsiden av Blankvann, i et område med åpen engvegetasjon inntil en hytte. Det er opprinnelsen til forekomsten er imidlertid usikker (Thylén, 2012). Plantegeografisk er området interessant, fordi planter med forskjellig utbredelsesmønster vokser her. Flere varmekjære arter har sin nordligste utbredelse i dette området.

Av truede insektarter knyttet til tradisjonelt hevdete enger, kan nevnes løvgresshoppen vortebiter (VU) som trolig er avhengig av god solinnstråling som varmer opp det øverste jordlaget tidlig på våren, for at eggene skal klekkes. Når hevden opphører, vil et stadig tykkere strølag hindre eggenes utvikling, og arten forsvinner fra lokalitetene. Nevnes kan også insektarter sterkt knyttet til solblom, som båndfluen *Tephritis arnicae* (EN) og solblomengmøll (VU). Også andre truede insektarter knyttet til engplanter er påvist, som sommerfuglene *Scythris laminella* (EN – knyttet til hårsveve) og slåttengrotvikler (VU – knyttet til prestekrage).

Området har biologiske verdier av regional og nasjonal interesse. Se skjøtelsesplan for de enkelte plassene for flere detaljer. På noen av plassene finnes det gamle styvingsstrær.

Blankvann er en spesiell innsjø. Den grenser inntil nordmarksplassen Blankvannsbråten, men inngår ikke i det utvalgte kulturlandskapet Nordmarksplasser. På grunn av sitt høye kalkinnhold og forekomst av kransalger (stivkrans (NT) og skjørkrans), regnes den som kalksjø. Stort innhold av kalsium gjør bunnvannet tungt. Stort dyp og skjermet beliggenhet fører til at vannmassene ikke røres om helt ned til dyp-lagene, slik tilfellet er i mange innsjøer. På grunn av at vannet inneholder en spesiell algetype, er her et lag på ca. 1,5 meters dybde med rødfarget vann med høyt CO₂-innhold. Av fiskearter er abbor og ørret de mest vanlige (ørreten er satt ut), samt brasme.

Dragehode, Foto: Jon Markussen

Engmarihånd, Foto: Jon Markussen

3 Visjoner/mål

Hovedmål:

Å holde kulturlandskapet rundt Nordmarksplassene i hevd og åpent, og å bevare landskapets særpreg med slåttemark, naturbeiter, kulturminner og historiske bygninger.

Muligheter for å gjenåpne gjengrodd innmark, dvs. tidligere slåttemark eller naturbeitemark, bør vurderes.

Mål for landskapet

Opprettholde og gjenopprette et åpent kulturlandskap med viktige kulturbetinga naturtyper gjennom aktiv og tradisjonell skjøtsel, som slått og beite.

Virkemidler:

1. Arealene som er åpne og i drift i dag skal også i fremtiden holdes i drift.
2. Slåttemark og beiter holdes i hevd.
3. Det tas kontroll over gjengroing. Arealer ute av drift tas i bruk igjen.
 - Gjengrodde beitemarker restaureres og beites (viktig at det er nok beitedyr til dette tiltaket før det gjennomføres)
 - Slåttemark vedlikeholdes og restaureres.

Mål for biologisk mangfold

Opprettholde, forbedre tilstanden i og gjenopprette arealer med viktige slåttemark, naturbeitemarker og slåttemyrer med forekomster av rødlistede eller kravstore karakterarter som eksempelvis solblom, enghaukeskjegg, engbakkesøte og marinøkkel.

Ivaretagelse av stedegne arter.

Opprettholde og legge til rette for et rikt mangfold av insekter, og spesielt pollinerende insekter.

Virkemidler:

4. Kartlegge, bekjempe og hindre spredning av fremmede arter i kulturlandskapet, med hovedfokus på arter i kategoriene svært høy- og høy økologisk risiko, som russekål, kanadagullris og gravbergknapp. For å forebygge spredning av fremmede planter med økologisk risiko gjennom slått, er det viktig at fremmede planter kartlegges og bekjempes fortløpende langs veier og arealer som har vært utsatt for inngrep, som tilførte masser.
5. Identifisere, ivareta og skjøtte områdets kulturavhengige, biologiske verdier. De registrerte naturtypelokalitetene skal skjøttes ved:
 - a. Å utarbeide skjøtselsplaner for skjøtselsbetingede naturtypelokaliteter med høye naturverdier.
 - b. Å følge skjøtselsplaner for avgrensede verdifulle biomangfoldlokaliteter.
 - c. Å stimulere til bevisst og generell ivaretagelse av artene i hele området.
 - d. Regelmessig slått av veikanter. Dette bidrar til å ivareta stedegne og kulturavhengige plantearter. Veiene er viktige spredningskorridorer for

engartene. Samtidig er det stor risiko for etablering og spredning av fremmede planter langs veikanter.

Mål for kulturminner

Sikre og bevare eksisterende bygningsmasse, med bygninger fra 1800-tallet. Opprettholde stedlig byggeskikk.

Virkemidler:

6. Få oversikt over kulturminnene, inkludert bygninger på markaplassene, og utarbeide en tiltaksplan.
7. Istandsette og vedlikeholde kulturminner.
8. Bevare elementer som er representative for kulturhistorien på plassene.
 - Bevare verneverdige bygninger.
 - Skjømte rydningsrøyser og steingjerder.
 - Restaurere kalkovn (på Svartorseter).
9. Sette søkelys på og sørge for ny kunnskap om bosetningshistorien på Nordmarksplassene, deriblant den skogfinske immigrasjonen på 1600

Mål for informasjon og formidling

Synliggjøre og formidle kulturlandskapets egenart.

10. Sette opp informasjonstavle om landbruket, lokalhistorien og biologiske verdier i området.
11. Legg til rette for opplevelse og rekreasjon med grunder, stier, rasteplasser etc.

4 utfordringer

Hovedutfordringen er å holde kulturlandskapet i drift for å sikre natur- og kulturverdiene i området. Det drives ikke tradisjonelt jordbruk i området. Man er helt avhengig av grunneiere/brukere som fortsatt er engasjerte, interesserte og villige til å legge ned betydelig innsats for å sikre drift. Tilskuddsordninger for å holde de gamle og skjøtelsbetingende kulturmantstypene kan være av stor betydning.

Det knytter seg store ressursbehov til restaurering av den eldre bygningsmassen som i dag ikke er i bruk. Dette gjelder særlig de mindre driftbygningene, uthus og bryggerhus. Øvrige bygninger er ikke vurdert i planarbeidet.

Det er en utfordring å få anvendt eller solgt fôret fra slåttemarkene. Det anbefales å finne løsninger for å frakte bort gresset/høyet. Gjennom flere år har det blitt samlet i hauger utenfor slåttemarkene. Slike hauger kan, avhengig av hvor de plasseres, potensielt utgjøre et problem ved avrenning av næringsstoffer til slåttemarkene. Dette kan føre til at vegetasjonen endres, og at arter som kan nyttiggjøre seg tilførte næringsstoffer, favoriseres, f.eks. såkalte nitrofile arter. Slikt er imidlertid ikke avdekket, eller vært noe problem, så langt.

Det er vanskelig å skaffe nok beitedyr som geiter, sau, hest eller storfe.

Ved økt bruk av beitedyr, får man utfordringer mht. folks ferdsel, og det må da tilrettelegges med porter og lignende, der turveier krysser beiter.

Ferdselen av turgåere, syklistere etc. i området bør kanaliseres og ledes unna sårbare områder. Dette gjelder spesielt sykling over slåttemarkene. Det kan bli aktuelt å legge om trase ved Blakvannsbråten for å spare verdifull kulturmark for slitasje/skade.

Det er stor fare for at inngrep i bakken vil forringe floraen på de arealer der det graves. Man må derfor søke å unngå gravearbeider innenfor kulturmark med verdifull flora. Det er et ønske om å legge kraftledningene i bakken ved plassene. I dag er de skjemmende og lett synlige. Dette tiltaket vil være kostbart og vil derfor ikke kunne prioriteres foran skjøtsel og istandsetting av kulturlandskapet. Dette vil partene arbeide mer med på lengre sikt. Dersom det vurderes som aktuelt å legge kraftledninger i bakken, er det behov for å vurdere tiltaket nærmere, for å forebygge skade på verdifull kulturmark.

5 Tiltak

5.1 Generelle restaurerings- og skjøtselsråd for beiting ved gjenåpning

Generelt anbefales følgende ved rydding og gjenåpning innen området:

1. Hogst, rydding og brenning bør utføres utenom vekstsesongen, helst i perioder med snø eller tele i bakken. Dette for at sårene på vegetasjonsdekket skal bli minst mulige. Dette er spesielt viktig i de avgrensa verdifulle naturtypene.
2. En skal generelt vise hensyn og forsøke å gjøre minst mulig skade på vegetasjonsdekke, bekker og fuktområder under restaureringsarbeider. Det skal videre tas hensyn slik at en ikke gjør skade på kulturminner i området.
3. Det skal ikke anlegges nye traktorløyper/veier i forbindelse med ryddingen.
4. Kvist, tømmer og ved skal ikke bli liggende igjen på enger (slåttemark eller beitemark) der det er ryddet. Kvist kan enten benyttes til biobrensel, legges i hauger og siden brennes eller kuttes opp med fliskutter og kjøres vekk, eller trekkes inn i skogen (ved små mengder).
5. Ved brenning av kvist: Kvist legges i moderate hauger på tørre områder og brennes etterfølgende høst/vinter. Blir haugene for store vil varmeutvekslingen bli for stor og ødelegge humus/jorddekke.
6. Der det er praktisk og kanskje mer lettvint kan en benytte fliskutter, men flisa må kjøres vekk fra området. Flisa må ikke benyttes som jordforbedrer innen verdifulle naturtyper, da dette har samme effekt som gjødsling.
7. Trær som settes igjen til skygge og ly til husdyra: En bør prioritere å sette igjen lauvtrær som kan utvikle seg til store og eldre individer av enkelt trær eller grupper av trær. Gamle alme- og asketrær og grove osper, samt seljetrær, bør bevares. Sett gjerne igjen ulike lauvtreslag, da dette er med på å øke det biologiske mangfoldet av ulike arter knyttet til de ulike treslagene.
8. Det er viktig at de rydda områdene beites eller skjøttes manuelt etterfølgende beitesesong etter rydding. Av hensyn til å bekjempe oppslag og uønskede arter er det generelt gunstig med god nedbeiting og tidlig beiteslipp etterfølgende vår/forsommer. Særlig geiter er effektive krattryddere.
9. Eventuelle oppslag som ikke har blitt fjernet av beitende dyr må fjernes manuelt etterfølgende vår etter første beitesesong. Dette må gjentas hvert år til oppslag ikke lenger er noe problem. Det er meget viktig at en ikke rydder /gjenåpner større areal enn det en i etterkant klarer å holde åpent ved beite eller manuell skjøtsel. Gradvis gjenåpning er derfor en fordel.
10. Det er videre ønskelig at rydding og gjenåpning av enkeltområder ses i sammenheng med eksisterende eller planlagt gjenåpnede arealer ellers, slik at en kan få funksjonelle beiter som lett lar seg skjøtte.
11. I forbindelse med restaurering kan det være risiko for spredning og oppblomstring av fremmede planter med økologisk risiko påfølgende sesonger. Dette gjelder f.eks. vinterkarse. Man bør derfor holde oppsyn med restaurert kulturmark og sette inn bekjempesetiltak så snart man måtte oppdage spredning av fremmede planter.

Styving/lauving

Lauvingstrær har en stor biologisk verdi for blant annet fugler og insekter. De står ofte i randsoner av beiter og slåttemark og har også stor estetisk verdi. De mest vanlige er bjørk, alm, ask, osp, selje, lind og rogn. Trær lauves hvert 4.-5. år. Restaurering: gamle styvingstrær

som står i gjengrodd skog må bli hogd fri for å få god lystilgang. Dersom de får for lite lys, vil de ikke utvikle nok kvister. Det svenske Jordbruksverket har en god brosjyre om skjøtelsråd, ”Hamling och lövtekt”, som kan bestilles på www.sjv.se under ”Rapporter, blanketter och trycksaker”.

5.2 Generelle råd for skjøtsel av slåttemark

1. Avgrensa verdifulle gamle slåttemark med rikt biomangfold skal skjøttes med slått. Slåttemark kan evt. beites om høsten, etter slått (høstbeite). Det er viktig at slåttemark ikke beites hele vekstsesongen, da dette kan endre mangfoldet av planter og redusere naturverdiene.
2. Slått bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen. Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
3. Graset bakketørkes 2-3 dager før det fjernes fra området. Slåtteavfall må tas bort for å unngå gjødslingseffekt.
4. Engene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjulsslåmaskin eller ljå, avhengig av bratthet. Kantklipper med skjæreblad kan benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
5. Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i fuktige partier, som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader.
6. Unngå bruk av kunstgjødsel, plantevernmidler, gylle eller husdyrgjødsel.
7. Engene må ikke jordbearbeides.
8. Se konkrete skjøtelsråd for hvert enkelt slåttemarkslokalitet i skjøtelsplanene. Det er meget viktig at disse slåttemarkene blir beholdt som slåttemark og ikke går over til vanlig beitende arealer. Etterbeite etter slått, med tilpasset beitetrykk til den aktuelle lokaliteten, var imidlertid vanlig og bør kunne gjøres.

5.3 Generelle råd for skjøtsel av beitemarker som er gjenåpnet

9. Beiting bør igangsettes samme vår som rydding er utført.
10. Det er positivt og ønskelig at de gjenåpnede beitemarkene blir skjøttet ved beiting. I tillegg til vår- og høstbeiting med sau, er det ønskelig med mer sambeiting eller beite med flere dyreslag. Sambeiting med sau og storfe, eventuelt sau og hest er positivt for å få en god nedbeiting som hindrer forfall og gjengroing.
11. Arealer innen avgrensa verdifulle naturtyper (med slåttemark, beitemark og skogsbeiter) **må ikke** gjødsles med kunstgjødsel, tilkjørt husdyrgjødsel eller sprøytes med plantevernmidler. Pensling med roundup kan tillates i spesielle tilfeller utenom verdifulle naturtyper. Det er svært viktig at slike tiltak unngås. Ved sterk gjødsling reduseres antall arter betraktelig. Tilleggsforing kan ha samme negative effekt som gjødsling og bør derfor også unngås innenfor arealer med biologisk verdifull kulturmark..
12. Beitetrykket bør være moderat til sterkt på gjenåpnede arealer. Det er ønskelig med god nedbeiting om våren for å forhindre at gras raskt går opp i frøstengel. Videre er en god nedbeiting om høsten viktig for å hindre at et tykt lag med strø og organisk materiale blir liggende over vinteren. Det bør derfor vurderes å øke antall dyr noe vår og høst der det er aktuelt. Beitetrykket kan imidlertid i enkelte tilfeller bli for høyt, og må tilpasses de verdiene som søkes ivaretatt i de ulike delområdene for å forebygge slitasje og ivareta floraen. Nylige undersøkelser av kasrplantefloraen på

Nordmarksplassene har vist at den gjennomgående er artsrik, med forekomster av flere rødlistede arter på de fleste arealer med innmark, dvs. slåttemark eller naturbeitemark.

13. I områder med truede arter som solblom (EN), enghaukeskjegg (VU), dragehode (VU), marianøkleblom (VU), knollmjørdurt, samt orkideer (som brudespore, stortveblad, grov nattfiol, engmarihand, skogmarihand) anbefales det at sau holdes ute fra området når disse blomstrer og setter frø. Dette fordi sauene beiter selektivt, og kan velge urter med saftige eller smakfulle blader. Sau kan imidlertid gjerne beite etter blomstring og frøsetting.
14. For ivaretagelse av solblomlokaliteter er slått best egnet. Dersom det skal beites, er det viktig at det beites ekstensivt, slik at plantene får anledning til å blomstre og insektene som er knyttet til solblom får gode livsvilkår. Det bør uansett ikke benyttes sau som beitedyr på solblomlokaliteter.

5.4. Generelle råd for bevaring og tilrettelegging for pollinerende insekter i kulturlandskapet

Følgende råd blir gitt i rapporten *pollinatorvennlig skjøtsel av slåttemark og naturbeitemark* (Elven og Bjureke, 2018):

- Ugjødsløst eng gir høyere mangfold av planter og dermed også insekter.
- Sen slått/gressklipping gir tilgang til pollen og nektar gjennom hele sesongen.
- Når vegetasjonen ikke slås for kort, bevares skjulesteder for insekter og for lave blomster som kan fortsette å produsere nektar og pollen.
- Også insektene begünstiges av at graset får tørke til høy på bakken og deretter fjernes.
- Bruk av insektgifter på omkringliggende produksjonsarealer kan ha negativ effekt på insektbestander.
- Ved å spare deler av enga hvert år sikres blomsterbesøkende insekter tilgang til nektar og pollen hele vekstsesongen. Områdene som spares vil også fungere som skjul for en lang rekke insekter som lever nede i vegetasjonen. En viktig grunn til å la være å slå deler av enga hvert år er også å ivareta larver og egg til flere insektarter som finnes i enga utover høsten og vinteren.
- Fremmede plantearter fører på sikt til lavere mangfold av insekter ved at de fortrenger stedegne plantearter som mange insektene er avhengig av. De bør derfor fjernes.
- Eksponerte sandbakker er en viktig reirbiotop for mange insekter.
- Svært mange sommerfuglarter utvikler seg på ulike trær og busker. Store trær er en viktig ressurs for insekter både før og etter at treet er dødt.
- Selje og vier er blant de tidligst blomstrende insektpollinerte artene og er viktige for humledronningene når de våkner fra vinterdvalen og skal grunnlegge nye kolonier.
- Bevar i egnede partier «ugressarter» som bringebær, stornesle og tistler som er viktige vertsplanter, pollen- og nektarkilder for mange insekter.
- Et mangfold av ulike typer død ved i landskapet vil gi grunnlag for en rikdom av insektarter.
- Ferskvannsmiljøer er viktige yngleplasser for svært mange insekter.
- Rydningsrøyser, steingarder og andre elementer bidrar til et mer variert landskap med flere potensielle økologiske nisjer og arter.
- Korridorer eller «stepping stones» mellom adskilte engarealer gjør det lettere for insektene å spre seg. Dette forsterker den genetiske utvekslingen mellom

delpopulasjonene, reduserer sannsynligheten for lokal utdøing og øker sannsynligheten for kolonisering av nye engflekke.

Det vises ellers til to rapporter av Hallvard Elven om insektskartlegging og forslag til konkrete skjøtselstiltak på de fire Nordmarksplassene (Elven 2018, 2019).

5.5 Generelle råd for vedlikehold av bevaringsverdige bygninger

Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av bevaringsverdige bygninger er å bevare mest mulig av opprinnelige eller eldre bygningsdeler og detaljer. Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere og det er bedre å reparere framfor å skifte ut. Inngrepene ved vedlikehold og istandsetting bør være så små som mulig og restaurering og tilbakeføring skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk. Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske "arkivet" er bygningen selv. Gamle ombygninger og endringer er ofte viktige å bevare. De kan være viktige kilder til opplevelse og forståelse av bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.

5.6 Aktuelle tiltak for skjøtsel og restaurering

Landskap/beiter/slåttemarker

- Grunneierne/brukerne ønsker å gjenoppta flere av de gamle beitenene, med inngjerding, tynning og skjøtsel.
- Grunneierne/brukerne bør vurdere å samarbeide om leveranser av hogstavfall til bioflis.
- Årlig slått av slåttemarker. Bortkjøring av plantematerialet.
- Fjerning og bortkjøring av kvist og annet materiale ved istandsetting av gamle beiter og slåttemarker.
- Legge til rette for lettvinntilførsel av strøm til gjerder, likeså god og lettvinntilførsel til beitedyra.
- Vedlikehold av gjerder: Det er mest vanlig med strømgjerder, som vedlikeholdes årlig og også flere ganger i beitesesongen. Andre typer gjerder må vedlikeholdes regelmessig.
- Kanalisering av ferdsel og oppsetting av selvluukkende grinder (eller lignende) mot innmarksarealene og der turveier krysser beiter.
- Gamle, åpne dreneringsgrøfter utenfor plantefredningsområde vedlikeholdes og restaureres. Eks: Blankvassbråten, hestemyra bak låven, som tidligere er grøftet, med åpen grøft, Finnerud slått på sumpete områder, der ble det lagt inn tre-renner for å få ut vannet, og Slagtern.

Biologisk mangfold

Ny kartlegging av restaurerte innmarksområder - beitemark og slåttemarksområder

- De biologiske verdiene i naturbeitemarker forutsetter fortsatt beiting uten gjødsling, eventuelt manuell skjøtsel.
- De fleste grunneierne ønsker å tynne vegetasjonen i beiten. For å ivareta de biologiske kvalitetene er det viktig at man ikke tynner ut mer enn man har beitedyr til for å holde gjenveksten av busk og kratt nede. Det må tynnes gradvis og forsiktig; i praksis vil det si årlig. Dette gjelder også gjenåpning av gammel slåttemark og beitemark.
- På Finnerud bør det vurderes å tilbakeføre ei drenert myr til opprinnelig tilstand
- Restaurering og vedlikehold (styving) av styvingstrær og restaurering av hagemark (på Barlindhaugen).

Kulturminner

- Rydding og synliggjøring av rydningsrøyser, grøfter, steinmurer og historiske ferdselsårer. Deretter foretas det årlig skjøtsel ved behov (spesifiseres i skjøtelsplanene).
- Bevaring av tunstrukturen: Restaurering av noen marginale bygninger
- Restaurering av kalkovn på Svartorseter
- Arkeologisk undersøke utvalgte kulturminner fra etter reformatorisk tid
- Registrering og kartfesting av kulturminnene i kulturlandskapet på plassene

Informasjon/formidling/ferdsel

- Oppsetting av informasjonstavler om verdiene av om blomsterengene, se men ikke røre... dette er innmark.

Skilt i forbindelse med turstier over eller ved slåttemark. Det er ikke lov å sykle på turstier i landskapsvernområdet (kun på veier). Alt som kan skade vegetasjonen er forbudt innenfor landskapsvernområdet. Det er derfor ikke lov å telte, fyre opp bål eller gå i engene.

- Utforming av informasjonsbrosjyre (eller lignende) om Nordmarksplassene.
- Utforming av andre informasjonstiltak eller andre former for dokumentasjon.
- Etablering av ei rundløype som går innom de fire plassene som inngår i *Utvalgte kulturlandskap* – en kulturlandskapssti; ei ”*brun løype*” som er skilta spesielt, men som går i eksisterende løypenett. Et Samarbeid med DNT om blåmerka sti kan vurderes.

Detaljerte tiltaksplaner er spesifisert i skjøtelsplanene for de fire plassene.

Ulike næringsaktiviteter og formidling

Finnerud og Svartorseter er de to plassene som, inntil videre, driver målretta arbeider med formidling av kulturlandskapsverdiene, tilrettelegging for publikum og salg av lokale produkter (honning, mjød, urter mm)

6 Regelverk

Markaloven

I henhold til § 1 i markaloven er markalovens formål å fremme og tilrettelegge for friluftsliv, naturopplevelse og idrett. Loven skal sikre markas grenser og bevare et rikt og variert landskap og natur- og kulturmiljø med kulturminner. I forarbeidene til loven heter det at det er avgjørende at Markas rike og varierte landskap bevares, da dette er en forutsetning for friluftsliv og naturopplevelse i Marka. Det er presisert at landskapet i Marka består av et rikt natur- og kulturmiljø og at kulturmiljøet og kulturminnene skal bevares.

Det er gjennom markaloven innført et generelt bygge-, og anleggsforbud i Marka. Loven omfatter ikke skogsdrift, og landbrukstiltak er unntatt fra forbudet mot bygge- og anleggstiltak. Tiltak innenfor landbruk må imidlertid vurderes opp mot konsekvenser for friluftslivet, naturmiljøet eller de allmenne interesser for øvrig, før tillatelse eventuelt gis.

Som hovedregel må alle nye bygge-, og anleggstiltak, som ikke er del av landbruk eller skogsdrift, behandles som dispensasjoner, dersom de ikke er del av kommunal plan som er vedtatt etter at markaloven trådte i kraft.

Når det gjelder ferdsel på innmark gjelder fortsatt friluftsloven; på innmark kan enhver ferdes til fots i den tid marka er frosset eller snølagt, dog ikke i tidsrommet fra 30. april til 14. oktober.

Markaforskriften

Området ligger innenfor Markagrensa. Markaforskriften regulerer aktiviteten i området. Største tillatte hogstflater er 50 daa, og 30 da i Oslo. Det stilles krav til søknader ved bygging etc. Motorferdsel i området er forbudt uten spesiell tillatelse. Markaforskriften er under revidering for tiden. Eventuelle aktuelle endringer vil bli tatt inn når forskriften er ferdigrevidert.

Landskapsvernområder

Området rundt Blankvann er vernet som Blankvann landskapsvernområde med plantelivsfredning (ca. 3330 daa) med hjemmel i naturvernloven¹. Plassene Svartorseter, Slakteren og Blankvannsbråten ligger innenfor landskapsvernområdet (se kart s 4). Innenfor landskapsvernområdet er det fire plantelivsfredningsområder (to på Blankvannsbråten, ett innenfor Svartorseter og Slakteren. Det er felles vernebestemmelser for alt areal innenfor landskapsvernområdet, enten det er innenfor eller utenfor plantelivsfredningsområdene. Verneformålet er å *”bevare et vakkert skog- og kulturlandskap med instruktiv geologi, interessant vannsystem, spesielle naturlige vegetasjonstyper, urterike enger og en artsrik flora med sjeldne plantegeografiske arter”*.

¹ Se FOR 2002- 06 – 14 nr 550: Forskrift om verneplan for Oslomarka del II vedlegg 2, fredning av Blankvann landskapsvernområde med plantelivsfredning, Oslo kommune, Oslo

Vernebestemmelsene tillater ikke tiltak ”som endrer landskapets art eller karakter vesentlig”. Blant annet er gjødsling og bruk av kjemiske bekjempingsmidler forbudt. Egenartede og dekorative enkelttrær, tregrupper, trerekker og døde eller døende trær skal bevares. Innføring av nye plantearter er forbudt. Sykling og bruk av hest utenom eksisterende veger er også forbudt.

Verneforskriften for Blankvann landskapsvernområde finnes i sin helhet på lovdata.no. En forvaltningsplan for Blankvann landskapsvernområde med utdyping av verneforskriften (retningslinjer) er under utarbeidelse pr. september 2023.

Kommunedelplan for Oslo del av Nordmarka med disposisjonsplan for Sørkedalen: Kulturlandskapet ved Svartor og Finnerud er i disposisjonsplan for Sørkedalen angitt som ”spesielt verneverdige områder”. Denne avmerkingen sikrer at alle bygge- eller rivesaker på disse eiendommene skal oversendes byantikvaren til uttalelse. Samme prinsipp gjelder for alle eiendommer/gårdstun/bygninger etc. som er oppført på Byantikvarens gule liste. Kulturmiljøene på alle fire plassene er oppført på Byantikvarens gule liste som bevaringsverdige.

Planen vurderer behovet for ytterligere regulerende lovverk i området som unødvendig i forhold til formålene i denne områdeplanen.

Hovedformål her er å fremme ønsket virksomhet og unngå uønskete aktiviteter i forhold til målene for området, og forankre forvaltningen av området i kommunens generelle arealforvaltning og plan- og byggesaksbehandling.

7 Landbruksbasert næringsutvikling Det er store muligheter for å bruke områdene som grunnlag for landbruksbasert næringsutvikling. Nordmarksplassene har et utnyttet potensial i et stort nærmarked innen 1-2 timers reiseavstand. Finnerud og Svartor driver formidlingsarbeid og tilrettelegging for publikum. Området er mye besøkt av turgåere og har mange muligheter for næringsvirksomhet.

Aktuelle tiltak for næringsutvikling

- Idéavklaring, nettverksaktiviteter og samarbeid
- Markedsundersøkelser, markedsføring og kommunikasjon
- Informasjon og formidling: Skilting, natur- og kulturstier, guiding m.m.
- Kurs og kompetanseheving for grunneierne (innen næringsutvikling, markedsføring osv.)
- Beiting, landskapspleie og beitedyr (mer attraktive besøksmål) - tilbud som ridning, vandring med dyr, stell, melking osv. kan være aktuelle inntektskilder.
- Kurs basert på markahistorien eller matauk, videreforedling og lokalmat kan tilbys.
- Videreforedling lokalmat (beitedyr – lam og geiter), birøkt og honningproduksjon

8 Kostnader og finansiering

Kostnadene er primært knyttet til rydding av gjengrodd beitearealer, slåttemark og kulturminner, og årlig skjøtsel av beiter og slåttemark. Det kan også gis begrenset støtte til bygningsmessige tiltak til bevaringsverdige bygninger innenfor området.

Tilskuddsmidler

Informasjon om søknad om tilskudd til Utvalgte kulturlandskap finner du på

[landbruksdirektoratets nettsider](#).

Retningslinjene for prioritering av tiltak ligger på [Regionkontor landbruks nettside](#)

Retningslinjene oppdateres av kommunen ved behov og i samråd med representanter fra grunneiere og brukere.

Andre aktuelle tilskudd som regionalt miljøtilskudd og spesielle miljøtiltak i jordbruket ligger også tilgjengelig på kommunens nettside.

- Støtte til landbrukets kulturminner og kulturmiljø. Norsk kulturminnefond
Les mer hos www.kulturminnefondet.no
- Nasjonal handlingsplan for slåttemark – omfattes av Miljødirektoratets tilskuddsordning til [Tiltak for trua naturtyper - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#)
- Nasjonal handlingsplan for dragehode og dragehodeglansbille - omfattes av Miljødirektoratets ordning [Tilskudd til trua arter - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#).

9 Oppfølging

Forvaltningsplanen vil bli gjennomgått og justert innen 6 år.

Les mer om Nordmarksplasser:

https://issuu.com/brataas/docs/maridalens_venner_-_a_rsskrift_2000

10 Referanser

Elgersma, A. Og Asheim, V. 1998: Landskapsregioner i Norge – landskapsbeskrivelser. NIJOS –rapport 2/1998. 61 s.

Elven, H. 2018. Kartlegging av insekter på Blankvannsbråten og Slagtern i Oslo kommune i 2017. Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Rapport nr. 69, 32 s.

Elven, H. 2019. Kartlegging av insekter på Finnerud og Svartorseter i Oslo kommune i 2018. Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Rapport nr. 81, 66 s.

Svalheim, Ellen 2009: Bioforsk Rapport vol. 4 nr. 75 2009

Svalheim, E., Garnås, I. og Hauge, L. 2018. Slåttemark, veileder for restaurering og skjøtsel. NIBIO rapport 4/151/2018, 42 s.